

XAMIDOVA DILSHODAXON FAYZULLO QIZI

Andijon davlat chet tillari instituti

E-mail: dilshodaxamidova717@gmail.com

Andijon, O'zbekiston

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI RAQAMLI DISKURSIDA (IJTIMOIY TARMOQLAR) LEKSIK-SEMANTIK TRANSFORMATSIYALAR

Sentyabr
2026

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarining raqamli diskursida, xususan, ijtimoiy tarmoqlar kommunikatsiyasida kuzatilayotgan leksik-semantik o'zgarishlar qiyosiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida neologizmlarning shakllanishi, ma'no kengayishi va ixtisoslashuvi, metaforik ko'chish, inglizcha birliklarning o'zbek tiliga o'zlashuvi hamda kod almashinuvi kabi hodisalarga alohida e'tibor qaratiladi. Raqamli muhitning so'z ma'nosi, qo'llanish doirasi va pragmatik yukiga ko'rsatadigan ta'siri yoritilib, ingliz tilidan kirib kelayotgan internet leksikasining o'zbek tilining fonetik, morfologik va semantik tizimiga moslashish xususiyatlari ochib beriladi. Natijada ikki til raqamli diskursiga xos umumiy tendensiyalar hamda milliy-lisoniy farqlar tavsiflanadi.

Kalit so'zlar: raqamli diskurs, leksik-semantik o'zgarish, neologizm, semantik derivatsiya, metaforizatsiya, o'zlashma, kod almashinuvi, internet slengi.

September
2026

Abstract: The article offers a comparative examination of lexical-semantic change in English and Uzbek digital discourse, with particular emphasis on language use in social media. It considers the formation of neologisms, semantic broadening and specialization, metaphorical extension, the borrowing of English digital vocabulary into Uzbek, and patterns of code-switching. The analysis focuses on the ways in which online communication reshapes lexical meaning, usage, and pragmatic function, while also tracing the phonetic, morphological, and semantic adaptation of English-origin items in Uzbek. The findings reveal both shared tendencies in digitally mediated language change and language-specific features that reflect the structural and sociocultural characteristics of English

and Uzbek.

Keywords: digital discourse, lexical-semantic change, neologism, semantic derivation, metaphorization, borrowing, code-switching, internet slang.

Kirish. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning kundalik kommunikatsiyaga chuqur kirib borishi tilning rivojlanish sur'ati va yo'nalishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Instagram, Telegram, Facebook, YouTube singari platformalarda yuzaga kelayotgan muloqot shakllari yozma va og'zaki nutqning ayrim xususiyatlarini birlashtiradi; shu sababli bu muhit yangi nomlash birliklarining paydo bo'lishi va mavjud so'zlarning ma'no jihatdan qayta talqin qilinishi uchun faol maydon vazifasini bajarmoqda [5]. S. Herring kompyuter vositasidagi diskursni o'rganishda texnologik imkoniyatlar bilan ijtimoiy omillarni o'zaro bog'liq holda talqin qilish zarurligini ta'kidlaydi [3, 338–376].

M. Zappavigna tadqiqotlarida esa hashtaglar va boshqa raqamli til vositalari foydalanuvchilar o'rtasidagi aloqadorlik, guruhviy mansublik va umumiy kommunikativ pozitsiyani shakllantirishda muhim vosita sifatida baholanadi [7, 83–99].

Global raqamli makonda ingliz tilining ustun mavqei ko'plab yangi internet tushunchalari aynan shu tilda nomlanishiga sabab bo'lmoqda. Bunday birliklar o'zbek tiliga kirib kelgach, ko'pincha fonetik, grafik, morfologik yoki semantik moslashuv bosqichidan o'tadi. Masalan, like – layk, hashtag – xeshteg, story – storis kabi shakllar bugungi o'zbek raqamli nutqida faol qo'llanib, uning lug'aviy tarkibiga singib bormoqda [1].

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi ijtimoiy tarmoq diskursida kuzatiladigan leksik-semantik transformatsiyalarning yetakchi ko'rinishlarini aniqlash, ularning shakllanish mexanizmlarini qiyosiy nuqtayi nazardan tavsiflash hamda kommunikativ-pragmatik vazifalarini izohlashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning nazariy va metodologik asosini kompyuter vositasidagi diskurs tahlili, leksik semantika, sotsiolingvistika hamda pragmlingvistika doirasidagi yondashuvlar tashkil etadi. Materiallarni o'rganishda qiyosiy-tavsifiy, komponent, kontekstual va diskursiv tahlil usullaridan foydalanildi. Ingliz va o'zbek raqamli nutqiga xos birliklar semantik o'zgarish turi, strukturaviy tuzilishi, o'zlashish darajasi va kommunikativ funksiyasiga ko'ra guruhlandi.

Tahlil materiali sifatida ijtimoiy tarmoqlarda keng uchraydigan neologizmlar, o'zlashma birliklar, qisqartmalar, hashtaglar hamda ikki til unsurlarini birlashtirgan gibrid konstruksiyalar tanlandi. Tadqiqot nazariy-qiyosiy xarakterga ega bo'lib, keltirilgan misollar muayyan lingvistik tendensiyalarni yoritishga xizmat qiladi; shu bois ular reprezentativ korpus asosida olingan miqdoriy natijalar sifatida talqin etilmaydi.

Tahlil va natijalar. Qiyosiy tahlil natijalari ingliz va o'zbek tillarining raqamli diskursida semantik kengayish, ma'no ixtisoslashuvi, metaforizatsiya, neologizatsiya, o'zlashish va pragmatik qayta talqin singari jarayonlar faol

kechayotganini ko‘rsatadi. Ushbu hodisalar faqat tilning ichki taraqqiyot qonuniyatlari bilan emas, balki onlayn muloqotning tezkor, interaktiv va multimodal tabiati bilan ham chambarchas bog‘liq.

D. Crystal internet kommunikatsiyasini tilning yangi qo‘llanish imkoniyatlarini yuzaga chiqaradigan o‘ziga xos muhit sifatida ko‘rib chiqadi [2].

Semantik kengayish raqamli diskursda an‘anaviy leksik birliklarning virtual muhitga xos yangi referent va harakatlarni ifodalash uchun qo‘llanishida yaqqol ko‘rinadi. Ingliz tilidagi friend, follow va share so‘zlari o‘zlarining umumtil ma‘nolarini saqlagan holda ijtimoiy tarmoqlarda maxsus funksional ma‘nolarni ham kasb etgan. Masalan, friend nafaqat yaqin shaxsiy munosabatdagi kishini, balki platformada foydalanuvchiga bog‘langan akkaunt egasini ham anglatishi mumkin. O‘zbek tilidagi do‘st so‘zining Facebookdagi do‘stlarim kabi birikmalarda qo‘llanishi xuddi shunday ma‘no kengayishini namoyon etadi.

Semantik ixtisoslashuvda esa umumiy ma‘noga ega bo‘lgan birlik muayyan raqamli kontekstda aniq terminologik mazmun kasb etadi. Ingliz tilidagi story va feed so‘zlarining ijtimoiy tarmoq terminlari sifatida ishlatilishi bunga misol bo‘la oladi. O‘zbek raqamli nutqida storis va lenta shakllari tegishli platformaviy tushunchalarni ifodalashga xizmat qiladi.

Shunday holatlarda ingliz tilida mavjud so‘zning yangi terminologik ma‘nosi shakllansa, o‘zbek tilida ko‘pincha semantik kalkalash yoki allaqachon ixtisoslashgan chet til birligini o‘zlashtirish jarayoni kuzatiladi.

Metaforizatsiya raqamli muhitdagi yangi hodisa va tushunchalarni nomlashning samarali kognitiv vositalaridan biridir. G. Lakoff va M. Johnsonning konseptual metafora nazariyasiga ko‘ra, inson ko‘pincha mavhum tushunchalarni kundalik tajribaga yaqin sohalar orqali anglaydi [4, 3–13]. Shu nuqtayi nazardan viral, cloud va wall kabi inglizcha birliklarning texnologik kontekstda yangi ma‘no kasb etishi izohlanadi.

Masalan, viral video birikmasida virusning tez tarqalish xususiyati axborotning qisqa vaqt ichida keng auditoriyaga yoyilishi bilan qiyoslanadi. O‘zbek tilidagi virusli video shakli ham ayni metaforik modelni davom ettiradi. Cloud storage – bulutli xotira birikmasida esa tabiiy hodisa nomi masofaviy ma‘lumot saqlash texnologiyasini konseptuallashtirish uchun xizmat qiladi. Bunday metaforalar murakkab texnologik jarayonlarni foydalanuvchi uchun intuitiv va tushunarli shaklga keltiradi.

Doomscrolling, unfollow va livestream kabi inglizcha neologizmlar raqamli kommunikatsiyada paydo bo‘lgan yangi faoliyat, holat va amaliyotlarni aniq nomlash ehtiyojidan kelib chiqqan.

O‘zbek tilida esa inglizcha raqamli birliklarni bevosita qabul qilish bilan birga, ularni milliy grammatik modelga moslashtirish ham faol kechadi. Layklamoq, postlamoq, repost qilmoq singari shakllarda inglizcha leksik asos o‘zbek tilining affiksali yoki analitik vositalari bilan birikib, yangi fe‘l va birikmalarni yuzaga keltiradi.

1-jadval. Ingliz va o‘zbek tillaridagi leksik-semantik transformatsiyalarning qiyosiy tavsifi

Transformatsiya turi	Ingliz tilida	O‘zbek tilida	Lingvistik xususiyati
Semantik kengayish	Friend, follow	Do‘st, kuzatmoq	Yangi virtual referentning shakllanishi
Semantik ixtisoslashuv	Story, feed	Storis, lenta	Maxsus terminologik ma‘no
Metaforizatsiya	Viral, cloud	Virusli, bulutli	Konseptual ko‘chish
Neologizatsiya	Doomscrolling	Layklamoq	Yangi nominativ birlik
O‘zlashish	Hashtag, blogger	Xeshteg, bloger	Fonetik-grafik moslashuv
Pragmatik transformatsiya	Cringe, toxic	Krinj, toksik	Ekspressiv-baholovchi ma‘no

Kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek raqamli leksikasining boyishi faqat tayyor xorijiy birliklarni qabul qilish hisobiga yuz bermaydi. O‘zlashgan asoslarni o‘zbek tilining so‘z yasash va grammatik imkoniyatlari asosida qayta shakllantirish ham ushbu jarayonning muhim qismidir.

Ijtimoiy tarmoq muloqotida inglizcha va o‘zbekcha birliklarning bir jumla yoki kommunikativ vaziyat doirasida parallel qo‘llanishi kod almashinuvi va kod aralashuvini kuchaytiradi [6]. Postni share qiling, Yangi content upload qildim kabi konstruksiyalar turli tillarga mansub unsurlarning bitta sintaktik model ichida uyg‘unlashishini ko‘rsatadi.

Raqamli diskursda leksik birliklarning ekspressiv va baholovchi salohiyati ham sezilarli darajada kuchayadi. Masalan, ingliz tilidagi cringe so‘zining o‘zbek nutqida krinj shaklida ishlatilishi nafaqat uning fonetik-grafik moslashganini, balki salbiy baho ifodalovchi pragmatik ma‘no ham o‘zlashganini ko‘rsatadi.

M. Zappavigna ijtimoiy tarmoqlarda qo‘llanadigan til vositalari foydalanuvchilar o‘rtasida umumiy munosabat, emotsional yaqinlik va ijtimoiy aloqadorlikni yuzaga keltirishini ko‘rsatadi [7, 83–99].

Shu sababli raqamli diskursdagi leksik-semantik transformatsiyalarni faqat yangi tushunchalarga nom berish vositasi sifatida baholash yetarli emas. Ular ayni paytda foydalanuvchining kommunikativ niyati, hissiy munosabati, guruhviy mansubligi va ijtimoiy identifikatsiyasini ifodalashga ham xizmat qiladi.

Muhokama. Ingliz va o‘zbek raqamli diskursidagi leksik-semantik jarayonlarni qiyoslash umumiy semantik mexanizmlar bilan birga, ularning strukturaviy va lingvomadaniy ifodasida sezilarli farqlar borligini ko‘rsatadi. Bu tafovutlar tillarning grammatik qurilishi, xalqaro kommunikatsiyadagi funksional mavqei hamda foydalanuvchilar shakllantiradigan ijtimoiy-madaniy tajriba bilan izohlanadi.

Ingliz tilidagi raqamli neologizmlar ko‘pincha mavjud birliklarning ma‘no jihatdan ixtisoslashuvi, so‘z qo‘shish yoki affiksatsiya orqali yuzaga keladi. O‘zbek tilida esa ushbu usullar bilan bir qatorda, boshqa tillardan kirgan birliklarning talaffuz, yozuv va morfologik tuzilishga moslashishi ham yetakchi tendensiyalardan

biri hisoblanadi.

Masalan, ingliz tilidagi like so'zi o'zbek tilida layk shaklida mustahkamlanib, undan layklamoq fe'li hosil qilingan. Bu misol xorijiy leksik asosning o'zbekcha so'z yasash modeliga kirishib ketganini ko'rsatadi. D. Crystal internet kommunikatsiyasining lug'aviy, grammatik va grafik xususiyatlarini tahlil qilib, elektron muhit tilning yangi qo'llanish shakllarini vujudga keltirishini ta'kidlaydi [2, 203–237].

Shu bois ingliz va o'zbek tillaridagi raqamli transformatsiyalarni faqat leksik o'zlashish doirasida tushuntirish biryozlama yondashuv bo'ladi. Ularni semantik derivatsiya, morfologik moslashuv va yangi kommunikativ ehtiyojlarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadigan kompleks jarayon sifatida baholash maqsadga muvofiq.

Raqamli leksikadagi ma'no o'zgarishlari milliy va madaniy omillardan ham ajralgan holda kechmaydi. Xalqaro internet leksikasi muayyan til tizimiga kirganda dastlabki ma'nosini saqlashi, toraytirishi yoki yangi konnotatsiyalar bilan boyishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi influencer birligi o'zbek tilida inflyuenser, blogger yoki fikr yetakchisi shakllari orqali beriladi, ammo bu birliklar to'liq semantik tenglikka ega emas. Influencer tushunchasida auditoriyaning qarashi va xatti-harakatiga ta'sir o'tkazish komponenti markaziy o'rin egallaydi.

Cringe – krinj va toxic – toksik singari juftliklarda ham baholovchi va ekspressiv ma'no faol saqlanadi. Bunday birliklar raqamli muloqotda so'zlovchining predmet, hodisa yoki boshqa foydalanuvchiga nisbatan subyektiv munosabatini ixcham va ta'sirchan shaklda ifodalaydi.

M. Zappavigna ijtimoiy tarmoqlardagi baholovchi leksika, internet slengi va hashtaglarning foydalanuvchilar o'rtasida mushtarak munosabat va kommunikativ yaqinlikni shakllantirishdagi rolini alohida tahlil qiladi [7, 127–150].

Demak, leksik-semantik transformatsiyalarning funksional doirasi nominatsiya bilan cheklanmaydi: ular ekspressivlikni kuchaytirish, baho bildirish, ijtimoiy identifikatsiyani ko'rsatish va kommunikativ birdamlikni yaratishda ham faol ishtirok etadi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi raqamli leksikani qiyosiy o'rganish, bir tomondan, semantik o'zgarishlarning umumiy mexanizmlarini, ikkinchi tomondan esa ularning har bir tilga xos milliy va strukturaviy ko'rinishlarini aniqlash imkonini beradi.

S. Herringning kompyuter vositasidagi diskurs tahliliga oid konsepsiyasi elektron kommunikatsiyadagi til hodisalarini texnologik vosita, interaksion sharoit va ijtimoiy kontekst birligida tahlil qilish zarurligini asoslaydi [3, 338–376].

Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, ingliz va o'zbek tillaridagi raqamli neologizmlarni faqat lug'at tarkibidagi yangi birliklar sifatida emas, balki muayyan kommunikativ vaziyat va foydalanuvchi amaliyoti doirasida shakllanadigan diskursiv hodisa sifatida ham talqin qilish mumkin.

Tadqiqot natijalari raqamli terminologiyani tartibga solish, inglizcha-o'zbekcha elektron lug'atlar tuzish, internet matnlarini tarjima qilish va o'zbek

tilidagi raqamli korpuslarni rivojlantirish jarayonlarida amaliy ahamiyat kasb etishi mumkin. Biroq keltirilgan misollar asosida ayrim transformatsiyalar qaysi tilda ko'proq uchrashi haqida miqdoriy xulosa chiqarish to'g'ri bo'lmaydi. Bunday taqqoslash uchun ijtimoiy tarmoqlardan tizimli ravishda to'plangan representativ korpus hamda statistik tahlil zarur.

Xulosa. Ingliz va o'zbek tillarining raqamli diskursida kuzatilayotgan leksik-semantik transformatsiyalar zamonaviy kommunikatsiya talablari, texnologik muhit va tilning ichki rivojlanish mexanizmlari kesishgan nuqtada shakllanadigan murakkab jarayondir.

Tahlil natijasida semantik kengayish va ixtisoslashuv, metaforizatsiya, neologizatsiya, o'zlashish hamda pragmatik qayta talqin raqamli diskursdagi asosiy leksik-semantik mexanizmlar sifatida ajratildi.

Ingliz tilida raqamli tushunchalarni nomlashda ichki so'z yasash imkoniyatlari va semantik derivatsiya faol bo'lsa, o'zbek tilida bu jarayonlarga qo'shimcha ravishda xorijiy birliklarning fonetik, morfologik va semantik jihatdan milliy til tizimiga moslashuvi ham muhim rol o'ynaydi.

Raqamli leksikaning shakllanishiga kommunikativ ixchamlikka intilish, ekspressivlik, ijtimoiy identifikatsiya va lingvomadaniy omillar sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Olingan xulosalardan internet lingvistikasi, qiyosiy leksikologiya, tarjimashunoslik va raqamli terminologiya sohalarida foydalanish mumkin. Keyingi tadqiqotlarda real ijtimoiy tarmoq matnlaridan tuzilgan korpuslar asosida bunday transformatsiyalarning chastotasi, vaqt davomida o'zgarishi va turli yosh guruhlari nutqidagi funksional xususiyatlarini miqdoriy jihatdan o'rganish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Abdullayeva Sh. Sh. Semantic Peculiarities of English Social Media Neologisms and Their Translation into Uzbek // Science Time. – 2026. – Vol. 4, No. 4/2.
2. Crystal D. Language and the Internet. – 2nd ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – 304 p.
3. Herring S. C. Computer-Mediated Discourse Analysis: An Approach to Researching Online Behavior // Designing for Virtual Communities in the Service of Learning / ed. by S. A. Barab, R. Kling, J. H. Gray. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – P. 338–376.
4. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago ; London : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.
5. Tagg C. Exploring Digital Communication: Language in Action. – London ; New York : Routledge, 2015. – 292 p.
6. Yuldasheva D. B. Digital Transformation of the Uzbek Language: Neologisms, Code Switching and the Problem of Language Resources in Artificial Intelligence Tools. – 2026.
7. Zappavigna M. Discourse of Twitter and Social Media: How We Use Language to Create Affiliation on the Web. – London ; New York : Continuum, 2012. – 240 p.